

Capitolul I

LIMBA ROMÂNĂ

1. CONCEPTUL DE LIMBĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ. ETAPELE DE EVOLUȚIE. LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ
2. VARIANTELE LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE
3. NIVELURILE LIMBII

CONCEPTE CHEIE: limba română, limbi romanice, variantele limbii, funcțiile comunicării, trăsături generale și particulare ale stilurilor.

1. CONCEPTUL DE LIMBĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ. ETAPELE DE EVOLUȚIE. LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

Limba română face parte din categoria limbilor romanice, din spațiul lingvistic al României Orientale, adică din partea de răsărit a Imperiului Roman. Punctul de plecare al limbii române este reprezentat de latina vulgară, diferită de cea cultă, variantă mult mai receptivă la inovații și care ignoră normele limbii literare.

Din spațiul lingvistic latinesc fac parte și italiana, spaniola, franceza, portugheza, provensala, catalana, retoromana și sarda. Dintre toate limbile romanice, româna se aseamănă cel mai mult cu italiana, așa cum afirmă și profesorul Ion Coteanu.

Limba română este construită dintr-un fond autohton traco-dac, care conține un număr mic de cuvinte, deoarece nu există dovezi științifice care să ateste proveniența lor. Aceste cuvinte sunt considerate din fondul traco-dac prin analogie cu albaneza: *baltă, barză, buză, căpușă, cioară, copac, groapă, mal, mazăre, mânăz, pârâu, pupăză, vatră, viezure*.

Limba română este, însă, o limbă de origine romanică, procesul de relatinizare fiind unul îndelungat, durata fiind de câteva secole – aproximativ sec. I. Î.H. – sec. VII D. H - și cunoscând mai multe etape.

Transformări din latina populară în limba română au loc la toate nivelurile. În fonetică, **l** intervocalic se transformă în **r**, grupul **ct** se transformă în **pt**. În morfologie, limba română preia declinările substantivelor, dar le reorganizează, păstrând trei din cinci latinești, verbul rămâne cu cele patru tipuri de conjugare, precum și modurile și timpurile verbale, se păstrează pronumele, numeralul, multe adverbe, prepoziții și conjuncții. În privința vocabularului, sunt preluate cuvinte care fac parte din fondul principal lexical: părțile corpului omenesc, lunile anului,

zilele săptămânii, gradele de rudenie, natură, vegetație, animale sălbatice și domestice, fenomene ale naturii.

Prima variantă a limbii române a fost numită română comună, unii specialiști folosind termeni precum străromână, protoromână, traco-balcanică etc. Aceasta nu este atestată, ci reconstituită de filologi.

Limba română modernă apare în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, printr-un proces de relatinizare, adică prin împrumuturi din limbile romanice.

Scrierea cu litere chirilice s-a realizat până în 1860, când a început trecerea la alfabetul latinesc, trecere care s-a realizat treptat și când au fost stabilite normele limbii literare.

Asupra limbii române s-au exercitat influențe diverse, cea mai importantă fiind cea slavă, dar caracterul latin al limbii nu a fost afectat. Așadar, influența slavă începe cu secolul al VI-lea și continuă până în secolul al XIII-lea. Au fost preluate cuvinte care privesc familia (*nevastă, rudă*), elemente ale naturii (*crâng, deal*), denumiri de unelte (*ciocan, clește*), termeni bisericești (*monah, schit*), nume de persoane sau locuri (*Bogdan, Neagu, Cozia, Prahova*).

Celelalte influențe asupra limbii române sunt, în general, explicate prin contactul dintre români și alte popoare. Influența maghiară este foarte activă în Transilvania (*aldămaș, catană*), iar cea germană în Banat și Transilvania; tot din germană au fost preluați termeni tehnici și științifici. În perioada fanariotă, limba română a preluat din greacă mulți termeni (*aerisi, anapoda*), iar în timpul stăpânirii otomane din limba turcă (*alai, cafea*). Franceza, italiana și engleza reprezintă surse noi de cuvinte pentru limba română. De asemenea, influența franceză este activă în perioada pașoptistă, iar germana în perioada marilor clasici și în perioada interbelică, influențele fiind datorate locului în care intelectualii români își desăvârșeau studiile.

Limba română contemporană reprezintă etapa cea mai recentă din istoria limbii române (ultimii 100 de ani), dar perioada nu este strict delimitată temporar. Limba reprezintă un fenomen dinamic, nu unul static, așadar schimbarea se produce rapid.

Limba evoluează paralel cu societatea, deci schimbarea este permanentă. Astfel, s-a dezvoltat, pe de o parte, lingvistica istorică (care studiază etimologia) și, pe de altă parte, gramatica istorică (care urmărește evoluția limbii de-a lungul timpului).

Descrierea limbii la un moment dat este foarte dificilă din cauza dinamicii sale și a lipsei de rigiditate a regulilor gramaticale.

2.VARIANTELE LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE

Varianta în care se regăsesc toate caracteristicile generale ale limbii, indiferent de graiuri, este varianta standard, care permite înțelegerea limbii de către toți vorbitorii. Varianta standard este supusă normei literare. Există o limbă literară scrisă, dar și o variantă vorbită a limbii. Limba literară elimină regionalismele, iar oamenii instruiți utilizează limba în așa fel încât nu se mai

observă regiunea din care provin. Aceste elemente, precum și cele de argou și jargon, sunt utilizate de scriitori pentru a contura culoarea locală, a fixa în timp și spațiu acțiunea sau a caracteriza personajele.

Limba română nu trebuie înțeleasă numai ca obiect de studiu, ci și ca realitate obiectivă, ca mijloc de comunicare sau act de comunicare. Astfel, limba presupune o situație de comunicare cu elementele ei specifice: emițător, receptor, mesaj, cod, canal, context (referent) (cf. Roman Jakobson).

Comunicarea poate fi de mai multe tipuri:

- comunicare verbală – se realizează prin cuvinte; poate fi orală sau scrisă.
- comunicarea paraverbală – se manifestă prin accent, intonație, intensitatea vocii.
- comunicare nonverbală – se realizează prin gesturi, mimică, poziția corpului.

Funcțiile specifice comunicării:

- funcția emotivă – îi este specifică emițătorului; concretizarea acestei funcții – selectarea informației pe care emițătorul o transmite;
- funcția conativă – specifică receptorului – cunoașterea mesajului de către receptor;
- funcția referențială – specifică pentru context – se referă la obiectul comunicării selectat de emițător pentru conținutul mesajului;
- funcția metalingvistică – specifică pentru cod – utilizarea unui limbaj comun emițătorului și receptorului;
- funcția fatică – specifică pentru canal – constă în stabilirea unui contact între emițător și receptor;
- funcția poetică – specifică mesajului – înțelegerea mesajului este determinată de folosirea unui cod comun de emițător și receptor.

Varianta literară a limbii române reprezintă aspectul cel mai îngrijit al acesteia, prin care este acoperită necesitatea de comunicare în toate domeniile. La baza variantei literare a limbii se află graiul muntenesc.

Varianta literară a limbii române conține stiluri funcționale, adică un mod particular de a folosi resursele limbii. Există două mari categorii de stiluri:

- artistice – stilul beletristic, limbajul literaturii;
- nonartistice – juridico-administrativ, tehnico-științific, publicistic.

Trăsături generale ale stilurilor:

1. precizia – utilizarea riguroasă a termenilor, potriviți tipului de mesaj;
2. proprietatea – utilizarea termenilor adecvați pentru transmiterea mesajului (cunoașterea sensului cuvintelor);
3. puritatea – utilizarea elementelor acceptate de limba literară;
4. claritatea – exprimare clară, logică, coerentă;

5. corectitudinea – respectarea normelor limbii literare;
6. concizia – textul trebuie să fie construit din fraze scurte, care să exprime, în general, o singură idee.
7. eufonia – caracteristică textului poetic, dar se poate realiza și în texte de alt tip prin topică, astfel încât sonoritatea să fie armonioasă;
8. oralitatea – utilizarea, într-un text literar, a unor elemente care dau impresia de dialog între narator și cititor;
9. originalitatea – personalizarea textului, utilizarea unor elemente care să-l particularizeze.

Trăsături particulare ale stilurilor

1. Stilul tehnico-științific: „Când o sarcină suplimentară este pusă pe un conductor izolat într-un punct oarecare, ea va da naștere unui câmp electric în interiorul conductorului. Acest câmp va acționa asupra purtătorilor de sarcină din conductor, producând deplasarea lor, dând astfel naștere unor curenți interni. Acești curenți redistribuie sarcina suplimentară, astfel încât câmpul electric intern va slăbi automat în intensitate.” (David Halliday și Robert Resnick – *Fizică*, vol. II)

Se caracterizează prin:

- transmiterea informațiilor concrete, tehnice sau științifice;
- obiectivitate – utilizarea persoanei a III-a.
- respectarea proprietății termenilor;
- folosirea unui număr mare de neologisme;
- respectarea vocabularului de specialitate;
- utilizarea verbelor la timpul prezent;
- apariția conectorilor în discursul de tip argumentativ;
- folosirea cuvintelor cu sens denotativ;
- prezența unui emițător specializat.

2. Stilul juridico-administrativ:

„Art. 4

Educația și formarea profesională a copiilor, a tinerilor și a adulților au ca finalitate principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini, necesare pentru:

- a) împlinirea și dezvoltarea personală, prin realizarea propriilor obiective în viață, conform intereselor și aspirațiilor fiecăruia și dorinței de a învăța pe tot parcursul vieții;
- b) integrarea socială și participarea cetățenească activă în societate;
- c) ocuparea unui loc de muncă și participarea la funcționarea și dezvoltarea unei economii durabile;
- d) formarea unei concepții de viață, bazate pe valorile umaniste și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural;

e) educarea în spiritul demnității, toleranței și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

f) cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice și a respectului pentru natura și mediul înconjurător natural, social și cultural.

Art. 5

(1) În domeniul educației și al formării profesionale prin sistemul național de învățământ, dispozițiile prezentei legi prevalează asupra oricăror prevederi din alte acte normative. În caz de conflict între acestea se aplică dispozițiile prezentei legi.

(2) Orice modificare sau completare a prezentei legi intră în vigoare începând cu prima zi a anului școlar, respectiv universitar următor celui în care a fost adoptată prin lege.

(3) Prin excepție de la prevederile alin. (2), dispozițiile prezentei legi care vizează evaluările naționale de la finalul învățământului gimnazial sau liceal se aplică începând cu promoția aflată în primul an al învățământului gimnazial, respectiv liceal, la data intrării în vigoare a modificării sau a completării.” (***Legea Educației Naționale Nr. 1/2011***)

Se caracterizează prin:

- folosirea enunțurilor impersonale;
- transmiterea informațiilor care nu trebuie să fie interpretabile;
- claritate;
- lipsa de ambiguitate a enunțurilor;
- folosirea articolelor, alineatelor, paragrafelor în construirea textului;
- utilizarea formulelor consacrate, a clișeele lingvistice;
- respectarea proprietății termenilor;
- utilizarea neologismelor;
- folosirea cuvintelor cu sens denotativ.

3.Stilul publicistic: „Recitesc, după aproape 20 de ani de când a apărut, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian (Editura Humanitas, text îngrijit de Gabriela Omăt). Când a fost publicat, în 1996, eram studentă. Mi l-am cumpărat și l-am citit cu plăcere, ca pe un roman. Știam puține lucruri despre scriitor. La fel și despre lumea românească a anilor 1935-1944. Îmi aduc aminte foarte bine că am fost foarte impresionată de notațiile despre scris ale lui Sebastian. Îmi doream să devin scriitoare, visam să public, n-aveam cum să nu fiu sensibilă la frământările, îndoielile și victoriile din „laboratorul” lui de creație. Vorbea pe limba mea și asta m-a cucerit. Amoriurile pe care le consemnase mi se păreau imposibile și fascinante și parcă nu erau nici ele foarte diferite de ce trăiam la acea vîrstă. Așadar, și capitolul acesta mă atinsese. Femeile de care a fost îndrăgostit, în special cameleonica actriță Leny Caler și vitala enigmatică Zoe, erau descrise când cu

exaltare, cînd cu cinism. A, ca să nu mai pun la socoteală că aveam deja la activ cîteva încercări de a mă ține pe schiuri, deci și în pasiunea montaniardă ne potriveam.

Bărbatul acesta se gîndea, la 32 de ani, că îmbătrînește. În același timp, păstrase ceva adolescentin și irezistibil în modul în care se raporta la lume. Probabil că senzația mea de familiaritate de acolo venea.

S-a vorbit mult în presa culturală a vremii de această apariție. Și am urmărit subiectul.

Dar trebuie să spun că, citit cu mintea de acum, *Jurnalul* mi se pare pur și simplu fascinant. Reușești să-ți imaginezi cum au fost posibile greșelile istorice. Cum personajele vremii au intrat în malaxor împinse, de cele mai multe ori, de orgolii și încăpățînări. Lumea culturală a vremii pare, în *Jurnalul* lui Sebastian, supusă unei tomografii care îi fotografiază nervurile, slăbiciunile și păcatele. (Ana Maria Sandu, *Jurnalul lui Sebastian*, în *Dilema veche*)

Se caracterizează prin:

- transmiterea informațiilor economice, politice sau sociale;
- influențarea opiniei publice;
- discurs persuasiv;
- exprimarea unei atitudini;
- capacitatea de a influența publicul;
- transmiterea unor informații clare, succinte;
- îmbinarea registrelor stilistice;
- folosirea unui lexic bogat și variat;
- utilizarea termenilor atît cu sens denotativ, cât și cu sens conotativ;
- folosirea cuvintelor accesibile majorității cititorilor – nivel mediu.

4. Stilul artistic - „Neguri albe, strălucite/ Naște luna argintie,/ Ea le scoate peste ape,/ Le întinde pe câmpie;// S-adun flori în șezătoare/ De painjen tort să rumpă,/ Și anină-n haina nopții/ Boabe mari de piatră scumpă.// Lângă lac, pe care norii/ Au urzit o umbră fină,/ Ruptă de mișcări de valuri/ Ca de bulgări de lumină,// Dându-și trestia-ntr-o parte,/ Stă copila lin plecată,/ Trandafiri aruncă roșii/ Peste unda fermecată. (Mihai Eminescu, *Crăiasa din povești*)

Se caracterizează prin:

- bogăție lexicală – pot fi folosite multe cuvinte din limbă, precum și sensuri multiple ale acestora;
- adresare către sensibilitatea cititorului;
- utilizarea cuvintelor atît cu sens denotativ, cât și cu sens conotativ;
- inovație în utilizarea termenilor;
- utilizarea figurilor de stil și a imaginilor artistice;
- topica și punctuația utilizate pentru a sublinia anumite stări;
- folosirea termenilor din toate domeniile limbii, inclusiv arhaisme, regionalisme, argou sau jargon; are libertatea de a nu respecta normele limbii literare;
- existența unui stil individual.

Structura de mai sus este condiționată de domeniul de activitate. Există și alte clasificări ale stilurilor. În funcție de canalul de comunicare, există stil **oral** sau **scris**, în funcție de situația de comunicare, există stil **familial**, **neutru**, **oficial** sau **profesional**; în funcție de gradul de individualizare, poate exista un stil **individual** sau **colectiv**.

Registre stilistice:

- registrul cult – respectă normele limbii literare, fraza este elaborată, sunt utilizate numeroase neologisme;
- registrul popular – nu respectă întotdeauna normele limbii literare, reprezintă o variantă a limbii; apar deosebiri de ordin fonetic sau semantic, în funcție de regiunea în care sunt utilizate cuvintele;
- registrul colocvial – variantă lingvistică utilizată într-o comunitate restrânsă – între rude, prieteni; se caracterizează prin variație stilistică, oralitate, expresivitate;
- registrul argotic – utilizat de anumite categorii sociale, pentru a nu putea fi înțelese de alte persoane din afara grupului;
- jargonul – reprezintă o variantă a limbii în care sunt utilizate foarte multe neologisme din snobism;
- registrul arhaic – reprezentat de cuvintele vechi, care nu se mai folosesc în limbă; în operele literare sunt utilizate pentru a preciza timpul;
- registrul regional – utilizarea unor cuvinte specifice unei anumite zone geografice.

3. NIVELURILE LIMBII

- fonetic și fonologic – sunetul reprezintă obiectul foneticii, iar fonemul – obiectul fonologiei;
- ortografic și ortoepic;
- lexicologic – studiul vocabularului;
- semantic – studiază sensul cuvintelor;
- morfologic – studiul formelor cuvintelor și a modului lor de formare;
- sintactic – studiază organizarea unităților în enunț;
- stilistic – studiază valorile pe care le conțin unitățile în contexte literare.